

1635 TARİHLİ REVAN KALESİ FETİHNAMESİ

M. Akif ERDOĞRU

Osmanlı padişahı IV. Murad'ın (1623-1640) Revan kalesini ne zaman fethettiği konusuna yayımladığımız bu fetihname açıklık kazandırmaktadır. Çünkü, şimdiye kadar yapılmış bazı modern araştırmalarda, bu fethin tarihi yanlış verilmiştir. Örneğin, Prof. Suraiya Faroqhi'nin yazdığı 'Rewan' maddesinde¹ IV. Murad'ın Revan'ı 1632 (hicri 1041-42) tarihinde tekrar aldığı yazılırken, İslam Ansiklopedisi'ndeki 'Erivan' maddesinde² ve Başbakanlık Arşiv Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanmış bir kitapta³ 1634 yılı Revan'ın fetih yılı olarak verilmiştir. Osmanlı tarihçisi merhum Prof. İ. Hakkı Uzunçarşılı'nın 'Osmanlı Tarihi' isimli kitabında⁴ bu fethin tarihi 1635 (12 Safer 1045) olarak bildirilmektedir. Kıbrıs Sicilleri arasında bulduğumuz fetihname metnine göre, bu fetih, kesin olarak, Evahir-i Safer 1045 (Temmuz 1635) tarihinde gerçekleşmiştir. Kıbrıs beylerbeyisi Ca'fer beye⁵ gönderilmiş Revan kalesi fetihnemesinin bir sureti 28 Rebitülevvel 1045 (11 Eylül 1635) tarihinde Lefkoşa kadılığı siciline kaydedilmiştir. 24 Safer 1045'de (9 Ağustos 1635) Revan'da yazılmış olan metin Kıbrıs adasında kutlamalar yapılması için Lefkoşa kadılığına gönderilmiştir⁶, Bu Osmanlıca metinde Revan seferinin iki noktası üzerine önemli bilgi verilmektedir. Birincisi, metin, Osmanlı- Safevî siyasî ilişkileri açısından önem taşımaktadır. Bu resmi belgede⁷ Osmanlılarca ileri sürülen resmî gerekçe, 'rafz ve ilhad zümreleri izale ederek

¹ Suraiya Faroqhi, Rewan, *EF*², (second edition) s. 487.

² Mirza Bala, Erivan, *İA*, 4, İstanbul 1977, s. 313.

³ *Osmanlı Devleti ile Azerbaycan Türk Hanlıkları Arasındaki Münasebetlere Dair Arşiv Belgeleri, I, 1578-1914*, yay. Başbakanlık Devlet Arşivleri, Ankara 1992, s. 28.

⁴ *Osmanlı Tarihi*, III. Cilt, I. Kısım, Ankara 1983 (3.baskı), s. 197.

⁵ Kıbrıs beylerbeyi Cafer üzerine bkz. M. Akif Erdoğan, Hayırsever Bir Osmanlı Kaptanı: Kıbrıs Beylerbeyisi Cafer Paşa İbn Abdülmennan, *Kıbrıs Mektubu*, 10/1, Ocak 1997, Ankara, s.45

⁶ *Lefkoşa Şer'i Mahkeme Sicili*, 4, ss. 213-4. Siciller, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Vakıflar Arşivi'nde saklanıyor. Dört numaralı sicilin Latin harflerine çevrisi lisans öğrencilerimden Ali Efdal Özkul tarafından lisan tezi olarak yapılmıştır. *Lefkoşa'nın 4 Numaralı Şer'îye Sicili*, E. Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Lisans tezi, Bornova 1995, ss. 118-19.

⁷ Osmanlı fetihnameleri üzerine çeşitli yazılar yayımlanmıştır. Türk-İslam devletlerinde, herhangi bir yer fethedildikten sonra, İslamî bir gelenek olarak, bu fetih hem ülke içerisinde hem de yabancı devletlere bildirmek amacıyla resmî bir rapor hazırlanırdı. Bu tür fetih mektubu yazma geleneği, şüphesiz, Osmanlılar'a eski Türk-İslam devletlerinden intikal etmişti. Osmanlı diplomatiğinin önemli belgelerinden biri olan fetihnamelerde, genellikle, Osmanlı sultanının Allah'a hamd ve Hz. Muhammed'e şükür cümleleriyle başlar; daha sonra, süslü ifadelerle, o beldenin fethedilmesinin sebebi ve Osmanlı askerinin harpte gösterdiği cesaret ve muvaffakiyet anlatılırdı. Fetihle ilgili *Kur'an* ayetleri ve hadisler fetihnamenin gerekli yerlerine serpiştirilirdi.

İran'da ehl-i sünneti yaymak olarak belirtilir. Bilindiği üzere, Osmanlı kroniklerinde Revan seferi ayrıntılarıyla anlatılmakta, ama fetihname metni bulunmamaktadır⁸. Bunlara göre, IV. Murat (1623-1640), şeyhülislam, müftü, vezirler, kadıaskerler ve diğer askerleriyle birlikte İstanbul'dan *'Diyar-ı Şark'a'* hareket etmiştir. Azerbaycan, Şirvan ve Gence'nin anahtarı olan Revan kalesi yakınına gelmiş ve 17 Safer'de kalenin kuşatmaya uygun yerlerini bularak kuşatmaya karar vermiştir. Daha sonra, kalenin dört tarafına çadırlar kurdurmuştur. Kale kuşatmasına Dergah sipahileri, yeniçeriler, vezirler, kullar, beylerbeyiler ve beyler katılmışlardır. Bir kaç top atışından sonra kale kendilerine teslim edilmiştir. Osmanlı geleneklerine göre, mukavemet etmeksizin teslim olanlar, affedilmişlerdir. 24 Safer'de kale komutanı *Emir Guna oğlu Tahmasb Kulu Han*⁹ IV. Murat'a itaat ederek, *'ehl-i sünnet mezhebini'* kabul etmiş; bundan dolayı da kendisine çeşitli ihanslarda bulunulmuştur.¹⁰ Kalenin muhafazası için içerisine asker

Fetihnamede beldenin nasıl fethedildiği ve fetihten sonra o beldede ne gibi Osmanlı uygulamaların yapıldığından kısaca bahsedilirdi. Düşman hakkında ağır ve küçültücü ifadeler de fetihnamelerde bulunurdu. Bu belgeler, fetihten çok kısa bir süre sonra resmi görevlilerce yazıldığı için, fethin tam tarihini gösteren resmi tarihi belgeler arasındadır. Osmanlı fetihnameleri üzerine bkz. G. L. Lewis, *Fathnâme, EP², II*, ss. 839-40. Aynı yazar, *The Utility of Ottoman Fethnames, Historians of the Middle East*, ed. B. Lewis- P. M. Holt, Londra 1962, ss. 192-196. Hasan Aksoy, *Fetihname, DVIA, 12*, İstanbul 1995, ss. 470-72. M. Pia Pedani Fabris, *Ottoman Fethnames The Imperial Letters Announcing a Victory, TİD, XIII*, İzmir 1998, ss. 181-192. Yayımlanmış bir kaç fetihname: A. Decei, Un *'Fethame-i Karaboğdan'* (1538) de Nasuh Matrakçı, *60. Doğum Yılı Münasebetiyle Fuat Köprülü Armağanı*, 1953, ss. 113-124. L. Fekete, *Das Fethname über die Schlacht bei Varna (Zur Kritik Feriduns), Byzantinoslavica, 14*, 1953, ss. 258-270. Kıvamî, *Fetihname-i Sultan Mehmed*, yay. F. Babinger, İstanbul 1955. Silahşör, *Fetihname-i Diyar-ı Arab*, yay. S. Tansel, *Tarih Vesikaları, 1/1 ve 1/3*. Fatih'in Türkçe İstanbul Fetihnamesi, yay. Refet Yinanç, *TDA, 29*, İstanbul 1984, ss. 18-23. O. Ş. Gökyay, *Kanuni'nin Gürcistan Fetihnamesi Üzerine, TT, 5*, Mayıs 1984, ss. 2-3. M. Münir Aktepe, *1720-1724 Osmanlı-İran Münasebetleri ve Silahşör Kemanî Mustafa Ağa'nın Revan Fetihnamesi*, İstanbul 1970.

⁸ Revan seferinin ayrıntılı bir tanımı Osmanlı kroniklerinde ve modern araştırmalarda bulunabilir. Örneğin, Joseph von Hammer, *Osmanlı Tarihi*, cilt II, çev. M. Ata, Yeniden yazan: Abdülkadir Karahan, İstanbul 1991, ss. 405-6. Yine bakınız. *The Cambridge History of Iran*, vol 6, ed. Peter Jackson ve Laurence Lockhart, Cambridge 1986, ss. 284-5. Revan kalesi, 1635 yılından önce birkaç kere Osmanlılarca fethedilmiştir. Ağustos 1583'de Ferhad Paşa'nın Revan'ı fethi şu kitaplarda ayrıntılı biçimde incelenmiştir: Bekir Kütükoğlu, *Osmanlı-İran Siyasî Münasebetleri (1578-1612)*, İstanbul 1993, ss. 233-9; M. Fahrettin Kırzioğlu, *Osmanlılar'ın Kafkas-Elleri'ni Fethi (1451-1590)*, Ankara 1993, ss. 345-6.

⁹ *'Ahval-i Emir Guna oğlu: Çün Emir Guna oğlu İznikim'de rikab-ı hümayuna yüz sürüp kema fi'l-evvel mülfat oldu. Beher hal dergah-ı alem-penah-ı padişahiye iltica edenler mahrum kalmak şan-ı devlete layık olmamağın kendüye vezaret hasları ve İstinye'de Feridun paşa bahçesi ve Ahurkapu'da bir mükellef saray ve Kağıdhane'de bir çiftlik ihсан buyurulup me'kulat ve meşrubatı cümle mirâden tayin olunmuş idi. Altı yedi sene mütena'im olup evkatını fisk ü fücürle geçürdü. Bادهu Sultan İbrahim Han zamanında bazı umur iktizasıyla katı olundu. Nitekim zikr olunsu gerekdir.* (Tarih-i Naima, 3, s. 261).

¹⁰ *'...birbiri üzerine üç hil'at giydirilüp paye-i vezaretle bir murassa' sorguç ve kılıç ve hançer inayet olunup Yusuf Paşa ünvanıyla muanven kıldı... kendü müteallukatı ve askeri dahi*

(kul) yerleştirilmiş; şehrin cami ve mescitlerinde Cum'a namazı kılınmış, Allah'a dua edilmiş ve hutbe sultan IV. Murat adına okunmuştur. Daha sonra, İstanbul şehrine ve ülkenin diğer şehirlerine bu fethi müjdelemek için birer fetihname gönderilmiştir. Bu fetihnamede Sultan, ülkede üç gün üç gece şenlikler yapılması emretmiştir. Fetihnamedeki bu anlatım, Osmanlı kroniklerinde anlatılanlarla tamamen uyuşmaktadır. Örneğin, Naima Tarihinde¹¹ kalenin Cum'a günü teslim alındığı belirtildikten sonra fetih kutlamasının nasıl yapıldığı şu cümlelerle belirtilmektedir:

'...Cum'a gün müjde haberiyle kapucular kethudası Beşir ağa İstanbul'a gönderildi ve tehniyet-i feth için otak önünde sayeban-ı âli kurulup içerüsü döşendi ve kürsüler konup.. '.

Naima Tarihi'nin başka bir pasajında fetihnamenin yazılarak İstanbul'a gönderildiği açıkça yazılmıştır.¹²:

'fetihname-i hümayun ile kapucular kethudası Salih Ağa ve musahib Beşir Ağa İstanbul'a gönderildikde...fetihname-i hümayunu i'lan etdiklerinde yedi gün yedi gece şehir donanması¹³ olup izhar-ı sürur eylediler'

Bizim burada metnini yayımladığımız metin Naima Tarihi'nde sözü edilen fetihnamedir.

beşyüz nefer olurdu emval ve eskalleriyle ve kendünün dört avratı bile cümle afv olunup taşra çıktılar.' (Naima Tarihi, 3, s. 247).

¹¹ Şeyhülislam Yahya Efendi Revan kalesinin fethi üzerine şu ebcedli beyiti düşmüştür: *Dedi Yahya anın tarihini gördük Revan fethin* (Tarih-i Naima, 3, s. 249) Yahya Efendi'nin diğer ebcedli cümlesi: *Şah-ı gümrak* (İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi, III*, s. 199).

¹² *Tarih-i Naima*, 3, s. 259. İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi, III*, s. 199.

¹³ Resmi bina, ev, dükkan ve meydanların donatılması. Binalara bayraklar asılır ve gece kandiller yakılırdı. Şehir meydanlarında fişekler patlatılır ve şenlikler tertip edilirdi. (M. Zeki Pakalın, 'Donanma', *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, I*, İstanbul 1983, s. 474).

1635 TARİHLİ REVAN KALESİ FETİHNAMESİ METNİ¹⁴

Emirü'l-ümerai'l-kiram kebirü'l-küberai'l-fiham zu'l-kadr ve'l-ihtram sahibü'l-izz ve'l-ihtişam el-muhtass bi-mezidi inayeti'l-meliki'l-a'la *Kıbrıs beylerbeyisi Ca'fer* dame ikbaluhu ve mefahirü'l-kudat ve'l-hükkam meadinü'l-fazail ve'l-kelam eyalet-i mezburede vaki olan *kadılar* zide fazluhum tevki-i refi-i hümayun vasıl olıcak ma'lum ola ki çün hazret-i izzet esmauhu ve ammet elauhu tutiü'l-mülk-i men-teşa' divanhanesinde¹⁵ *اعل في الارض* ayet-i izzet-i ganimi tuğra-yı menşur-ı eyalet ve saltanat-ı nişan-ı ismet celaletim edüb i'lam-ı zafer peyam ve rayat-ı nuşret irtişamımı¹⁶ *نصر من الله* ile müzeyyen ve muvaşşah kılub azimet-i nusret-karinime¹⁷ *انا فتحنا لك فتحا مبينا* rayatı alamet-i tarik ve kerametine tevfiik eyleyüb ale'l-husus ve¹⁸ *وجهدوا في سبيل الله حق جهاده* hitabı ila yevmi'l-karar şiar ve disarım olmuşidi fe-hamden sümme hamden lehu ala ma hudana tarikü'n-niam ve neşkurullah sümme neşkurullah ala ma kisana redae'l-kiram fe-la-cerem niam-i celileti's-şan ve cezilü'l-bürhanın fi'l-cümle eda-yı şükri ve ifa-yı hamdi gark-i cihada kıyam ve ehl-i inad ü fesada intikam ile olmağın vücuh-i ibtihali hazret-i zu'l-celale ve umur-ı ahvali vahibü'l-amale tevcih ve tefviz kılup ve¹⁹ *استعينوا بالله واصبروا ان الارض لله* fehvasınca cenab-ı müfettihi'l-ebvaba tevekkül ve istinad ve *ruh-i Resul* muinü'l-mes'uldan istianet ve istimdad edüb inan-ı himmet-i sabiki'n-niyyeti ve zimam-ı azimet-i halisü't-taviyyetimi efal-ı şia ve akval-ı şenia ile hazret-i ashab-güzin ve eimme-i müctehidin rıdvan-allahu teala aleyhim ecmain haşa sümme haşa sebb ü iftira ile hetk-i daire-i İslam ve hedm-i bünyan-ı şeriat-ı hazret-i seyyidü'l-enam aleyh efdali's-salat ve's-selam ictira ile katilleri aklen ve naklen vacib ve lazım ve seby u aşufatları farz ve muhtamm olan zümre-i tagiyye-i *rafz u ilhad* ve fırka-i bağıyye-i

¹⁴ *Lefkoşa Şer'i Mahkeme Sicili, 4, s. 213-4*

¹⁵ *Kur'an, 2/30, (...yeryüzünde fesat çıkaracak...)*

¹⁶ *Kur'an, 61/13, (Allah'tan yardım ve 'yakın bir fetih')*

¹⁷ *Kur'an, 48/1, (Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik).*

¹⁸ *Kur'an, 22/78, (Allah uğrunda, O'na yaraşacak şekilde cihad edin).*

¹⁹ *Kur'an, 7/128, (Allah'dan yardım isteyin ve sabredin. Şüphesiz ki yeryüzü Allah'ındır).*

dalalet mutadın ref ve izalesine masruf kılup fe-yevmen ala hin-i gafletihî min ehliha dest-i tasallutlarına düşen Memalik-i İslamiyyeyi bi-fazlillahî meliki'l-kadir kuvvet-i kahire-i hidivanem ile gerü tahlis ve teshir ve levs-i vücud-ı cenabet-aludlarında olan vilayetleri cuy-bar-ı şimşir-i guzat-ı müslimin ile pak ü tathir eyleyüp kemakan envar-ı İslam ehl-i sünnet ve cemaat ile iklim-i İran zemin-i gavse-nüma-yı ravza-i cinan ü illiyyin eylemeğe hurf ü ihtimam-ı şahane ve bezl-i ikdam-ı padişahane kılup ve salar-ı zındika-i dalalet-bedreki olan şah-ı gümrahın latme-i cehre-şiken-i satvet-i hidivanem ile hadd ü mikdarı bildirilmek pençe-i şikence-i hüsrevanem ile bazı-yı iktidarı döndürülmek elzemü'z-ezman-ı din ü devlet ve mühimmat-ı mülk ü milletden olmağın mütevekkilen ala'llahü'l-melikü'l-müteal şeyhü'l-islam ve müftü'l-enam ve vüzeraya izamım ve kadı-askeran-ı ali-makamım ile ve sair asakir-i derya-misal ve cünud-ı zafer-ihtimal ile makarr-ı müslimin eser-i saltanat ve müstekarr-ı saadet mazhar-ı hilafetim darü'l-mülk Kostantiniyye'den hareket ve ihtiyar-ı meşakk-ı rah-ı sefer ile diyar-ı şarka tevecçüh edüb şeref-nüzul-ı hümayunum ile müşerref olan her menzil ve meclis inayet-i huda-yı izz ü cell ile ihya-yı merasim-i adl ü dad ve mahv-ı rüsüm-ı zulm ü inad ile ta'mir kılup ibad ü bilad ederek kulf-ı gencine-i Gence ve Şirvan ve ab-ruy-ı memalik-i Arz ü Azerbaycan olan Revan kal'ası kurbüne vasıl olub debdebe-i kös-i saltanatı ol havalide velvele-endaz-ı mesami-i halk-ı alem ve şaşaa-i rayat-ı zafer-necat-ı hilafetim zulmet güzar diyar-ı Acem oldukda şah-ı şeytanet-sipah nass-ı şerif²⁰ *فما استطعوا ان يظهروه و* mukabele-i guzat-nusret-ayatıma tab ü takat ve mukabele-i kümat-ı zafer-rayatıma mukavemet ve musaberet getürmeyeceğini bilüp leşker-i hezimet eser ile pes-perde-i sıharı ve beraride muhtefi ve mütevari olmağla evvelen kal'a-yı Revan'ın feth ü teshirine mübaşeret saniyen bi-lutfihi teala ve tevfikihî²¹ *سيهزم الجمع ويولون الدبر* mefhum-ı şerif üzere cem'inin tehzimine azimet ve karar-dade ittifak-ı ara ve beyne'l-ukala müttefikü'l-lafz ve'l-ma'na olmağın kavli ile amel olunup dahi işbu sene-i amimetü'l-meniyyede vaki mübarek Saferü'l-muzafferin onyedinci gününde kala-yı Revan'ın kasdına alem tevecçühü rast ve dergah-

²⁰ Kur'an, 18/97, (Artık onu ne aşmaya muktedir oldular, ne de onu delebildiler).

²¹ Kur'an, 54/45, (O topluluk yakında bozulacak ve onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır)

ı kibriyadan ya *müfettihi'l-ebvab* sadası ile feth ü teshirine reca ü der-hast eylemeyerek kal'anın muhasaraya münasib ve feth ü teshirine mucib olan mahalleri görölüb bilünüp badehu cenab-ı saadet-i saadet-meabımın otak-ı gerdun-nitakı hüsara havale bir mürtefi mahalde kurulup ve bi'l-cümle kal'anın etraf-ı erbaası muhayyem-i hiyam-ı encamızam-ı asker-i İslam nasarahumullahu teala ila yevmi'l-kiyam olduktan sonra her canibden cuf-cuf leşker-i nusret fevc-i derya-mevcim metrisden ilka ü sevk olunduktan sonra eger dergah-ı muallam *sipahileri ve yeniçerileri* dilaverleri ve eger Rum-eli ve Anadolu eyaletlerinde olan kulların serverleri ve sair metris hidmetine me'mur olan *vüzera-yı izam* ve *mir-i miran-i fiham* ve *ümera-yı zevi'l-ihtiramım* cümlesine niam-i celilim helal olsun her biri icra-yı lazım-ı gayret ve isbat-ı müddeaya hamiyet edüp bir bir metrislerde muhasarada olanlara hücum ve ol kavim-i dalalet-rüsümü²²

وجعلناها رجوما للشيطان muktezasınca rücum-ı teber ü tüfenk ile mercum etdiklerinden gayrı etraf ü cevanibde mevazi-i müteferrikada vaz olunan neheng-i ahenin ve saika-girdar topların dahi²³ *وكتهم في الموت* ve *وكتهم في الموت* sadası kızılbaş-ı serasime ve med-huş eyledüğünce²⁴

يجمعون اصبعهم في اذانهم من الصواعق حذر الموت mefhum-ı şerifiyle amel eylemekle bir müddet kendülere sebep-i necat ü necah ve bir kaç gün²⁵

وظنوا أنهم مانعتهم حصونهم mısdağınca metanet ve hasanet hısrarı bais-i fevz ü felah mülahazasında iken cümle melain-i duzah-mekan sada-yı el-aman el-aman ile velvele-endaz-ı kubbetü'l-asman olup şıkloz daneleri burc-ı barudan derun-ı kal'aya vüluc eyleyüp der ü divarları lerzan ü rizan ve ol zaman içinde²⁶

جعلنا عاليها سافلها ma'naları nümayan olmağla içinde olan melain-i duzah-mekan sada-yı el-aman ile velvele-endaz-ı kubbe-i asman olup teslim-i kal'a ile hahende-i afv ü merhamet ihsan olup tazarru ü niyaz ile hisarın der ü dervazların küşadı

²² *Kur'an*, 7/ 27, (...şüphesiz biz şeytanları, inanmayanların dostları kıldık); 67/ 5, (bunları şeytanlara atış taneleri yaptık ve onlara alevli ateş azabını hazırladık).

²³ *Kur'an*, 4/ 78, (Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır, sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile!).

²⁴ *Kur'an*, 2/ 19, (O kafir ve münafıklar yıldırımlardan gelecek ölüm korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıkırlar).

²⁵ *Kur'an*, 59/ 2, (Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı).

²⁶ *Kur'an*, 15/ 74, (Böylece ülkelerinin, üstünü altına getirdik).

ve baz etdikleri sebeb ve telatüm-i emvaç-ı inayet-i mülukanem olup reca ve istidaları tariki müyesser ve *Astane-i Saadetim'e* doğrulup gelmeleri şayeste-i men ü redd olmamağın ceride-i amallarına kalem-i afv ü ihsanım çekilüp mefhumunca başlarından ve mallarından geçilüp mah-ı mezburun yirmi dördüncü günü *Revan hanı olan Emir Guna oğlu Tahmasb Kulu Han rikab-ı hümayunuma gelüp* yüz sürüp arz-ı itaat ve ubudiyet ve kabul-i mezheb-i ehl-i sünnet ve cemaat etmekle envai riayet ihsanuma mazhar olduğundan gayrı içinde olanlardan itaat edüp kınılara riayet ve kendülere hüsn-i icazet ve ruhsat verilüp bi-avni'l-lahi meliki'l-ekber *Revan kal'ası* kabza-i feth ü teshire getirilmek müyesser olup içinde hıfz ü hırsat ve hıfz ü sıyanet için kul konulup cami ve mesacidinde salat-ı Cum'a ve hamd-ı eda olunup ve sair İrân zemin-i mezahib-i zahire-i hulefa-yı raşidin ile mümza ve mezheb-i hak-ı Hanifi o diyar-ı celilü'l-itibarda kemakan muazzez ve mükerrer olmuşdur hemişe arsa-i İslam barika-yı mencuk-ı rayat-ı feth-ayatımla münevver ve asker-i zafer-eserim tastir-i zemin meftuh ü müsahhar olmakdan hali olmaya zemin-i aharı bu kar-ı hayr-encam bi-fazli'l-lahi meliki'l-Allah suret-i itmam bulunduğu darüssaltanat-ı aliyem *Kostantiniyye'de* ve sair Memalik-i Mahruse'mde iş'ar ve i'lan için işbu emr-i celilü'l-kadrim-i meserret-unvan ve menşur-ı lamiü'n-nur-ı müjde-resanım irsal olunmuşdur buyurdum ki vüsul buldukda hak celle ve a'la cenab-ı devlet-meabımı eshel tarikle feth-i cemile mazhar ve bu makule metanet ve istihkam üzere olan kal'ayı tevabi ve levahıkıyla az zamanda canib-i hümayunumdan zabt olunmasını müyesser eyledikde ve vaki olan mesacid ve menabir menakıb-ı ashab-ı saadet-iktisab ve hutbei elkab-ı hümayunumla şeref-yab ve bu merzbum-ı behçet-rüsum-ı zamaim memalik-i garime ile kamyab oldum dahi ihbar-ı meserret-asarı vürudu ile mesrur ve nail-i ibtihac na-mahsur olup ızhar-ı şadımani ve ilan-ı meserret-handani edüb taht-ı kazanızda vaki olan şehir ve kudatda üç gün ve üç gice *şehir donanması* etdirilüp *işbu fetih-name-i hümayunumu* sicil-i mahfuza kayd edüb bir suretin etraf u cevanibe gönderüp bu feth-i cemili ilan ve ahalisin mesrur şadgam eyleyesiz ve bu vechle şenlikler ve şadmanlıklar yazub muaccelen rikab-ı hümayunuma arz eyleyesiz şöyle bilüp alamet-i şerife itimad kılasın tahriren fi evahir-i şehri-i Saferi'l-muzaffer min şuhur sene hamse ve erbain ve elf (Safer 1045)

M. Akif Erdoğru

be-yurd-ı *sahra-yı Revan*

kad vasale ileyna fi'l-yevmi's-samin ve'l-işrin min şehr-i Rebiü'l-evvel li-sene hamse ve erbain ve elf (Rebiü'l-evvel 1045)

Abstract

A copy of Imperial letter announcing the conquest of the Rewan castle located in Armenia by Ottoman sultan Murad IV. (1623-1640), written in Ottoman Turkish, was copied into the Judicial Court Registers of Cyprus, while this text was not registered into Ottoman chronicles. The conquest date of this castle was incorrectly given by some Ottoman scholars. From this official documents, we definitely learn that the Rewan castle was completely conquered in July, 1635, by Murad IV. In this document it was pointed out by Ottoman central administration that schism and atheism must be removed in Persia and instead the Sunnis must be spread in Persia.

M. Akif Erdoğru
Ege Üniversitesi

روان قلعه سی فتح نامه سی صورتی

أمیر الامرا الکرام کبیر الکیرا الفخام ذوا القدر والاحترام صاحب العزّ والاحتشام المختص بمزید عنایت الملک الاعلی قبرس بکلر بکیسی جعفر دام اقباله ومفاخر القضاة والحکام معادن الفضائل والکلام ایالت مزبور ده واقع اولان قاضیلر زید فضلهم توقیع رفیع همایون واصل اولیحق معلوم اولاکه جون حضرت عزت اسمائّه وعمت الاوه تؤتی الملک من یشاء دیوان خانه سنده انی جاعل فی الارض¹ آیت عزت غانیمی طغرای منشور ایالت وسلطنت نشان عصمت وجلالتم ایدوب اعلام ظفر پیام وریایات نصرت ارتشامی نصرمن الله² ایله مزین وموشخ قلوب عزیزمت نصرت قرینمه انا فتحنا لك فتحا مبینا³ رایاتی علامت طریق وکرامته توفیق ایلوب علی الخصوص وجهدوا فی سبیل الله حق جهاده⁴ خطابی الی یوم القرار شعار ودثارم اولمشیدی فحمدنا له علی ما هدانا طریق النعم ونشکر الله ثم نشکر الله علی ما کسا نا رداء الکرام فلاجرم نعم جلیله الشان وجزیل البرهانک فی الجملة اداء شکری وایفای حمدی غرق جهاده قیام واهل عناد وفساده انتقام ایله اولمغین وجوه ابتهالی حضرت ذوالجلاله وامور احوالی واهب الاماله توجیه وتفویض قلوب واستعینوا بالله واصبروا ان الارض لله یورثها من یشاء⁵ فحواسنجه جناب مفتوح

¹Kur'an, 2/30, (... yeryüzünde fesat çıkaracak...)

²Kur'an, 61/13, (Allah'tan yardım ve yakın bir fetih).

³Kur'an, 48/1, (Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik.)

⁴Kur'an, 22/78, (Allah uğrunda, O'na yaraşacak şekilde cihad edin.)

⁵Kur'an, 7/128, (Allah'tan yardım isteyin ve sabredin. Şüphesiz ki yeryüzü

الابوابه توكل واستناد و روح رسول معين المسولدن استعانت واستمداد ايدوب عنان همت سابق النية وزمام عزيمت خالص الطويتمى افعال شيعه واقوال شنيعه ايله حضرت اصحاب كزين وائمه مجتهدين رضوان الله تعالى عليهم اجمعين حاشا ثم حاشا سب وافتراء ايله هتك دايره اسلام وهدم بنيان شريعت حضرت سيد الانام عليه افضل الصلوة والسلام اجترأ ايله قتللرى عقلا ونقلأ واجب ولازم وسبى واشوفاتلرى فرض ومتحم اولان زمرهء طاغيهء رفض والحاد وفرقهء باغيهء ضلالت معتادك رفع وازاله سنه مصروف قلوب مقدما على حين غفله من اهلها دست تسلطلرينه دوشن ممالك اسلاميه سى بفضل الله الملك القدير قوت قاهرهء خديوام ايله كيرو تخليص وتسخير ولوث وجود جنات السود لرنده اولان ولايتلرى جوييار شمثير غزاة مسلمين ايله باك وتطهير ايلوب كما كان انوار اسلام اهل سنت وجماعت ايله اقليم ايران زمين غوثه نماى روضهء جنان وعلين ايتمكله حرف واهتمام شاهانه وبذل اقدام باد شاهانه قلوب وسلار زندقهء ضلالت بدرقى اولان شاه كمراهك لطمهء جهرهء شكن سطوة خديوام ايله حد ومقدارى بلدرلك وبنجهء شكنجهء خسروايم ايله بازوى اقتدارى دوندرلك الزم الازمان دين ودولت ومهمات ملك وملتدن اولغين متوكلا على الله الملك المتعال شيخ الاسلام ومفتى الانام ووزراى عظامم وقاضى عسكريان على مقامم ايله وسائر عساكر دريا مثال و جنود ظفر احتيمال ايله مقر مسلمين اثر سلطنت ومستقر سعادت مطهر خلافتهم دار الملك قسطنطينيه دن حرکت واختيار مشاق راه سفر ايله ديار شرقهء توجه ايدوب شرف نزول هما يونملمه مشرف اولان هر منزل ومجلس عنایت خدای عز وجل ايله احيای

Allah'ndir.)

مراسم عدل و داد و محو رسوم ظلم و عناد ايله تعمیر قلوب عباد وبلاد ایدرک قفل
کنجینه کنجه و شیروان و اب روی ممالک ارض و ازربایجان اولان روان قلعه سی
قرینه واصل اولوب دبد بهء کوس سلطنت اول حوالیده و لوله انداز مسامع خلق عالم
و شعشعهء ایات ظفر نجات خلافتم ظلمت کزار دیار عجم اولدقده شاه شیطنت
سباه نص شریف فما اسطعوا ان یظهروه وما استطعوا له نقباً⁶ و فقتحه مقابلهء غزاة
نصرت ایاته تاب و طاقت و مقابلهء کماة ظفر ایاته مقاومت و مصابرت کتورمیه
حکین بلوب لشکر هزیمت اثر ايله بس بردهء صحاری و براریده مختفی و متواری
اولغله اولا قلعهء روانک فتح و تسخیرینه مباشرت ثانیاً بلطفه تعالی و توفیقه سیهزم
الجمع و یولون الدبر⁷ مفهوم شریف اوزره جمعیتک تهزیمینه عزیمت و قرار داده
اتفاق ارا و بین العقلا متفق اللفظ والمعنی اولغین و ما راه المؤمنون حسنا فهو عند الله
احسن قولی ايله عمل اولنوب دخی اشبو سنهء عمیمهء المیمنه ده واقع مبارک صفر
المطفرك اون یدنجی کوننده قلعهء روانک قصدینه علم توجهی راست و درکاه
کبریاءدن یا مفتاح الابواب صداسی ايله فتح و تسخیرینه رجا و درخواست ایلمیه رک
قلعه نک محاصره یه مناسب و فتح و تسخیرینه موجب اولان محللری کوریلوب بلنوب
بعده جناب سعادت مامک اوتاق کوردون نطاقی حصاره حواله بر مرتفع محله
قوریلوب و بالجمله قلعه نک اطراف اربعه سی مخیم خیام انجم نظام عسکر اسلام
نصرهم الله تعالی الی یوم القیام اولدقدن صکره هر جانبدن جوف جوف لشکر

⁶Kur'an, 18/97, (Artık onu ne amaya muktedir oldular, ne de onu
delebildiler).

⁷Kur'an, 54/45, (O topluluk yakında bozulacak ve onlar arkalarını dönüp
kaçacaklardır).

نصرت فوج دریا موج مجوم مترسلره القا وسوق اولندقلرنده اکر درکاه معلام
سباهیلری ویکجریلری دلاورلری واکر روم ایلی و انا طولی ایالتلرینده اولان
قوللرمک سرورلری وسایر مترس خدمتنه مامور اولان وزرای عظام ومیر میران ء
فخام و امرای ذوی الاحزائمک جمله سنه نعم جلیلم حلال اولسون هر بری اجرای
لازم غیرت واثبات مدعای حمیت ایدوب بربر مترسلرده محاصده اولنلره هجوم واول
قوم ضلالت رسومی وجعلناها رجوما للشیطان^۸ مقتضا سنجه رجوم تیر و توفنک
ایله مرجوم ایتد قلرندن غیری اطراف وجوانبده مواضع متفرقه یه وضع اولنان نهنک
اهنک وصاعقه کردار طویلرک دخی این ما تکنونو ایدر ککم الموت ولو کتتم فی
بروج مشیده^۹ صدای قزلباشی سراسمه ومدهوش ایلد وکنجه یجعلون اصبعهم فی
ازانهم من الصواعق حذر الموت^{۱۰} مفهوم شریفیله عمل ایلمکله بر مدت کند ولره
سبب نجات و نجات ویر قاج کون وظنوا أنهم مانعتهم حصونهم^{۱۱} مصداقنجه متانت
و حصانت حصاری باعث فوز و فلاح ملاحظه سنده ایکن جمله ملاعین دزح
مکان صدای الامان الامان ایله ولوله انداز قبهء اسمان اولوب شقلوز دانه لری برج

^۸Kur'an, 7/27, (Şüphesiz biz şeytanlar, inanmayanların dostlar kıldık);
67/5, (bunlar şeytanlara at taneleri yaptık ve onlara alevli ateş azabını
hazırladık).

^۹Kur'an, 4/78, (Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır, sarp ve sağlam
kalelerde olsanız bile!).

^{۱۰}Kur'an, 2/19, (O kafir ve münafklar yıldırımlardan gelecek ölüm
korkusuyla parmakların kulaklarına tıklarlar.)

^{۱۱}Kur'an, 59/2, (Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını
sanmılardı).

بارودن درون قلعه یه ولوج ایلوب در و دیوارلری لرزان و ریزان و اول زمان ایچنده جعلنا عالیها سافلها¹² معنالی نمایان اولمغله ایچنده اولان ملاعین دوزح مکان صدای الامان ایله ولوله انداز قبه اسمان اولوب تسلیم قلعه ایله خاهندهء عفو و مرحمت احسان اولوب تضرع و نیاز ایله حصارک در و درواز لرین کشاده و باز ایتد کلری سبب و تلاثم امواج عنایت ملوکاتم اولوب رجا و استدعالری طریقی میسر و استانهء سعادت طغریلوب کلمه لری شایستهء منع ورد اوله مغین جریدهء امال لرینه قلم عفو و احسانم جکیلوب ان الله عفووا یحب العفو مفهومنجه باشلرندن و ما لسلرندن کجیلوب ماه مزبورک یکریمی دوردنجه کونسی روان خانی اولان امیر کونه اوغلی طهماسب قولی خان رکاب هما یونمه کلوب یوز سوروب غرض اطاعت و عبودیت و قبول مذهب اهل سنت و جماعت ایتمکله انواع رعایت احسانمه مظهر اولد و غندن غیری ایچنده اولانلردن اطاعت ایدوب قنلره رعایت و کندولره حسن اجازت و رخصت و یریلوب بعون الله الملك الاکبر روان قلعه سی قبضهء فتح و حفظ و تسخیره کتورلمک میسر اولوب ایچنده حفظ و حراست و صیانت ایچون قول قونیلوب جامع و مساجد ینده صلوة جمعه و حمد ادا اولنوب و سایر ایران زمین مزاهب زاهرهء خلافه راشدین ایله ممضی و مذهب حق حنفی اول حلیل الاعتبارده کما کان معزز و مکرم اولمشدر همیشه عرصه اسلام باریقهء منجوق رایات فتح ایاتمله منور و عسکر ظفر اثرم تسطیر زمین مفتوح و مسخر اولمقدن خالی اولیه زمین احری بو کار خیر انجام بفضل الله الملك العلام صورت اتمام بولندوغی دارالسلطنت علیه م قسطنطنیه ده و سایر ممالک محروسده اشعار و اعلام ایچون اشبو امر جلیل القدر

¹²Kur'an, 15/74, (Böylece ülkelerinin, üstünü altına getirdik.)

مسرت عنوان و منشور لامع النور مزده رسام ارسال اولنمشدر بیورد و مکه وصول بولدقده حق جل و علا جناب ود ولتماعی اسهل طریقله فتح جمیله مظهر و بو مقبوله متانت واستحکام اوزره اولان قلعهء توابع ولو احقیله از زمانده جانب همایونمدن حفظ اولنماسین میسر ایلد کده و واقع اولان مساجد و مناظر مناقب اصحاب سعادت اکتساب و خطبهء القاب هما یومله شرف یاب و بو مرزبوم بهجت و سوم ظمایم ممالک غریبه ایله کامیات اولدوم دخی اخبار مسرت اثناری ورودی ایله مسرور و نائل ابتهاج نا محصور اولوب اظهار شادمانی و اعلان مسرت خنداننی ایدوب تحت قضا کوزده واقع اولان شهر و قضاتده اوج کون و اوج کیجه شهر دوننماسی ایتدرلوب اشبو فتح نامه همایوننی سحجل محفوظه قید ایدوب برر صورتن اطراف و جوانبه کوندروب بو فتح جمیلی اعلام و اهالیسن مسرور شاد کام ایلیمسز و بو وجهله شنلکلر و شاد مانلکلر یازوب معجلا رکاب همایونمه عرض ایلیه سز شویله بیلوب علامت شریفه اعیماد قلعه سن تحریرا فی اواخر شهر صفر المظفر من شهور سنه خمس و اربعین و الف بیورد صحرای روان قد وصل الینا فی الیوم الثامن والعشرون من شهر ربیع الاول لسنه خمس و اربعین و الف.

هذ عن اثر اليبين بوجه معاربه ويرسب في قنفي ونوارين ليلها لودد قلبه رد ذلك فبقه فبقه
 ونوقفه بجاهه الجمع ويؤخذ الذين مغلوبون من ارضه حتى ياتوا عذرا قد احسنوا في ذلك
 متفق اللفظ وبعثت ارجح وارجح المومنين سلكا في حياضهم على وجهه المومنين وبقوا
 معاربه صراحتا يكون ودر ضواض اليبين في حياضهم على وجهه المومنين وبقوا
 ونسجهم بوجه ودر ضواض اليبين في حياضهم على وجهه المومنين وبقوا
 سائر ما كان في حياضهم على وجهه المومنين وبقوا
 عاكر ودر ضواض اليبين في حياضهم على وجهه المومنين وبقوا
 ارتقا وسوق اليبين في حياضهم على وجهه المومنين وبقوا
 نوارين وسوق اليبين في حياضهم على وجهه المومنين وبقوا
 نفع جليله ما لا يدركه حياضهم على وجهه المومنين وبقوا
 ضلوا في حياضهم على وجهه المومنين وبقوا
 حياضهم على وجهه المومنين وبقوا

